

cak bazı Mâlikîler namazda eksiklik hallerinde sehiv secdesi yapmanın vâcib olduğu kanaatindedir. Hanbelî mezhebinde sehiv secdesinin vâcib olduğu görüşü tercih edilmekle birlikte sünnet ve bazı durumlarda mubah olduğuna dair görüşler de bulunmaktadır. Hanefî mezhebinde, cuma ve bayram namazlarında cemaatin çok kalabalık olması ve sehiv secdesi yapmanın karışıklığa meydan verme ihtimalinin bulunması durumunda bu secdenin terkedilmesi câiz hatta evlâ görülmüştür. Bir namazda sehiv secdesini gerektiren durumlar birden fazla olursa hepsi için bir defa sehiv secdesi yapmak yeterlidir.

Sehiv Secdesinin Namazdaki Yeri ve Şekli. Sehiv secdesi Hanefî mezhebine göre selâmdan sonra, Şâfiî mezhebine göre selâmdan önce, Mâlikîler'de namazdaki bir eksiklik sebebiyle ise selâmdan önce, fazlalık sebebiyle ise selâmdan sonra, hem eksiklik hem fazlalık sebebiyle ise selâmdan önce yapılır; Hanbelîler'e göre selâmdan önce veya sonra yapılabilir. Hanefîler'e göre sehiv secdesinin yapılışı şöyledir: Namazın sonundaki oturuşta Tahiyât ve sallî-bârik duaları okunduktan sonra iki tarafa selâm verilir, sonra arka arkaya bilinen şekliyle iki defa secde yapılır, oturulup Tahiyât duası okunur, ardından iki tarafa selâm verilerek namazdan çıkılır. Sağ tarafa selâm verildikten sonra hemen sehiv secdesi yapılması ve sallî-bârik dualarının sehiv secdesinden sonraki oturuşta okunması yönünde de görüşler vardır; bu ikinci uygulama özellikle cemaatle kılınan namazda imam için daha uygun bulunmuştur. Cemaatle namazda imam sehiv secdesini gerektiren bir yanlışlık yaparsa onunla birlikte cemaat de bu secdeleri yapar; imama uyanın yaptığı yanlışlıklardan dolayı sehiv secdesi gerekmez. Birinci rek'attan sonra imama uyan kimse (mesbûk) hangi rek'ata yetişmiş olursa olsun imamlarla birlikte sehiv secdesini yapar; imamın sehiv secdesini gerektirecek yanlışlığı yaptığı sırada mesbûkun ona uymuş olup olmaması önemli değildir. Eğer kaçırdığı rek'atları tek başına kılarken sehiv secdesini gerektiren bir yanlışlık yaparsa mesbûkun ayrıca bu secdeleri yerine getirmesi gerekir. Son dönemde sehiv secdesi hakkında yapılan çalışmalardan bazıları şunlardır: M. Sâlih el-Useymin (bk. bibl.); Âdil Reşâd Guneym, *Delîlü'l-muşallî fi mu'âleceti aḥḥâḥi's-sehv fi ş-şalât* (baskı yeri yok, 1406/1986); Abdullah b. Muhammed b. Ahmed et-Tayyâr, *Sücûdü's-sehv fi dav'i'l-Kitâb ve's-Sünneti'l-muḥaḥara* (Riyad 1416/1996); İbrâhim Abdülazîz

Bedevî, *Sebebü's-sücûdi's-sehv ve maḥal-lühû fi ş-şalât* (Kahire 1998).

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, "Sehv", 1-9; Müslim, "Mesâcid", 82-103; Ebû Dâvûd, "Şalât", 189; Kâsânî, *Bedâ'i*, I, 163-179; Muvaḥḥakudîn İbn Kudâme, *el-Muḡnî*, Beyrut 1405, I, 363-390; Nevevî, *Şerḥu Müslim*, V, 56; a.m.f., *el-Mecmû'*, Beyrut 1997, IV, 118-149; Abdullah b. Yûsuf ez-Zeylâfî, *Naşbü'r-râye*, Beyrut 1407/1987, II, 167-173; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kâdir*, I, 498-524; İbn Emîru Hâc, *et-Takrîr ve't-tahbîr*, Beyrut 1417/1996, II, 236; Buhûfî, *Keşşâfû'l-kınâf*, I, 406-411; *el-Fetâva'l-Hindiyeye*, I, 125-130; Muhammed b. Ahmed ed-Desûkî, *Hâşiye 'ale's-Şerḥi'l-kebir*, Beyrut, ts. (Dârü'l-fikr), I, 273-306; İbn Âbidîn, *Reddû'l-muḥtâr* (Kahire), II, 77-95; M. Sâlih el-Useymin, *Sücûdü's-sehv*, Medine 1404; "Sücûdü's-sehv", *Mu.F.*, XXIV, 234-245; Beşîr Gözübenli, "Sehiv Secdesi", *İslâm'da İnanç, İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi* (ed. İbrahim Kâfi Dönmez), İstanbul 2006, IV, 1763-1770.

 SALİM ÖĞÜT

SEHL b. HÂRÛN

(سهل بن هارون)

Ebû Amr (Ebû Muhammed)
Sehl b. Hârûn b. Râhiyûn
(Râhibûn, Râmnûy, Râheveyh)
el-Ahvâzî ed-Destümeysânî el-Basrî
(ö. 215/830)

İran asıllı şair, edip ve mütercim.

Basra yakınlarındaki bir köyde Nişâbur kökenli bir ailenin çocuğu olarak dünyaya geldi. Küçük yaşta ailesiyle birlikte Basra'ya yerleşti, tahsilini orada tamamladıktan sonra Bağdat'a gitti. Saraya girip kısa sürede dikkati çekerek dönemin güçlü veziri Yahyâ b. Hâlid el-Bermekî'nin yanında başkâtipliğe kadar yükseldi. Hârûnrreşid, Bermekîler'i bürokrasiden uzaklaştırdığı sırada (187/803) Sehl önce hapsedildiyse de bir süre sonra serbest bırakıldı, Vezir Yahyâ'nın en önemli görevi olan divanları yönetme işi ona verildi; bu sebeple kendisine "sâhibü'd-devâvîn" denilmekteydi. Ayrıca Sâsânî Hükümdarı Enûşîrvân'ın meşhur veziri Büzürgmîhr'e nisbetle "Büzürgmîhr-i İslâm" lakabıyla anılmaya başlandı. Arap ırkçılığına karşı bir tepki olarak ortaya çıkan Şuûbiyye hareketinin önemli isimleri arasında yer alan Sehl b. Hârûn Emîn-Me'mûn'un iktidarı ele geçirmesinden sonra Vezir Fazl b. Sehl tarafından halifeye takdir edildiğinde hitabet, edebiyat ve belâgatıyla onun dikkatini çekti; bir Pehlevî uzmanı sıfatıyla danışmanlığını yaptı ve Fars kültürünün Abbâsîleri etkilemesi hususunda aktif rol oynadı. 204 (819) yılında Hizânetü'l-hikme (Dârülhikme) adıyla bi-

linen saray kütüphanesinde görevlendirildi; Beytülhikme'nin kuruluşunun ardından da buranın yöneticiliğine getirildi ve bu görevdeyken vefat etti. Sehl b. Hârûn ılımlı bir Şîi-Mu'tezilî idi; eserlerinde sahâbîlerin aleyhine söz söylememiş, hatta onlar hakkında övücü ifadeler kullanmıştır.

Sehl b. Hârûn, Arap edebiyatına katkıda bulunmakla beraber ünlü İranlı mütercim İbnü'l-Mukaffa'nın çizgisinde eski Fars edebiyatı geleneğini devam ettirerek Arap-Fars karışımı bir edebiyat türünün ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Döneminin en çok beğeni toplayan belâgat ve feshat sahibi hatibi olup özellikle darbimeselleri, hikmetli sözleri ve hayvanları konuşturarak yaptığı fabl türü anlatılarıyla meşhurdur. Onun ismi binbir gece masallarında da zikredilmiş, ayrıca halk arasında vezirleri çok beğenilen kimseler için "Sehl b. Hârûn gibi" benzetmesi yapılmıştır.

Eserleri. Sehl b. Hârûn'un yirmi kadar kitabından bahsedilmekteyse de onun hayranı ve takipçisi olan Câhiz'in birkaç eseriyle Ebû İshak el-Husri'nin *Zehrü'l-âdâb*'i, İbn Abdürabbih'in *el-İkdu'l-ferid*'i ve İbn Hamdûn'un *et-Tezkiretü'l-Ḥamdüniyye*'si gibi bazı kaynaklarda ondan nakledilen nazım ve nesir örnekleri bugüne ulaşabilmiştir. 1. *Risâle fi medḥi'l-buḥl*. Câhiz'in *Kitâbü'l-Buḥalâ*'sında (DİA, VII, 23) yer alan yaklaşık on sayfalık risâle Sehl b. Hârûn'un meşhur olmasını sağlamıştır. Tarih boyunca cömertlik övülürken onun burada cimrilliği övmesi bütün dikkatlerin üzerinde toplanması sebep olmuştur. Aslında Sehl'in bu risâleyi Şuûbî duygularla Araplar'a karşı yazdığı ileri sürülür. Kendisine bir nüshası hediye edilen Vezir Hasan b. Sehl'in kitabı beğendiği, ancak Sehl'e kendi tavsiyesine uyararak herhangi bir ih-sanda bulunmadığı belirtilir. Risâle dikkatle incelendiğinde müellifin cimrilliği övmediği, akıllıca kanaatkârlığı savunduğu görülür. Nitekim o savurganlığa varan cömertliği özellikle Hz. Peygamber'den örnekler vererek yermektedir. 2. *Kitâbü'n-Nemir ve's-ş-şaleb*. *Keḫile ve Dimne* tarzında kaplan ve tilki etrafında gelişen bir masal kitabı olup bir kısmı günümüze ulaşmıştır. Abdülkâdir el-Mehiri eseri önce bir makalesinde ("Kitâbü'n-Nemir ve's-ş-şaleb li-Sehl b. Hârûn", *Havliyyâtü'l-câmi'ati't-Tûnisîyye*, sy. I [Tunus 1964], s. 19-40), daha sonra Fransızca tercümesiyle birlikte kitap halinde (*La panthère et le renard*, Tunus 1973) yayımlamıştır. Eser ayrıca Mün-cî el-Kâ'bi tarafından neşredilmiştir (Tunus 1980).

Sehl b. Hârûn'un kaynaklarda adı geçen diğer eserleri de şunlardır: *Kitâbü Şa'le ve 'afrâ* (afra), *Kitâbü'l-Vâmîk ve'l-'Azrâ*, *Kitâbü'l-Hüzeliyye ve'l-mahzûmî*, *Kitâbü Şecereti'l-'ağl*, *Kitâbü'l-Vâs ve'l-'ane*, *Kitâbü Nedûd* (*Bedûd*) ve *vedûd ve ledûd* (*rudûd*), *Kitâbü'd-Dar-beyn* (*Darrateyn*), *Kitâbü'l-Ğazâleyn*, *Kitâbü Esbâsyûs fi'ttihâdi* (*ittihâzi*)'l-ihvân, *Kitâbü Edebi Esel b. Esel* (*Eşk b. Eşk*), *Kitâbü Tedbîri'l-mülk ve's-siyâse*, *Kitâb ilâ 'İsâ b. Ebân fi'l-ğazâ*, *Kitâbü'l-Feres* (*Đars*), *Kitâbü Divânî'r-resâ'il*, *Sîretü'l-Me'mûn* (bk. İbnü'n-Nedîm, s. 134; Yâkût, XI, 267; Safedî, XVI, 20).

BİBLİYOGRAFYA :

Câhiz, *el-Beyân ve't-tebyîn*, I, 52, 89; a.mlf., *el-Buhalâ* (nşr. Tâhâ el-Hâcîrî), Kahire 1981, s. 9-16; Müberrred, *el-Kâmil* (nşr. M. Ahmed ed-Dâ-İl), Beyrut 1993, III, 1070; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Tecdüdü), s. 133-134; Ebû İshak el-Husrî, *Zehrü'l-âdâb* (nşr. Ali Muhammed el-Bicâvî), Kahire 1389/1969, I, 576-578; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdebâ*, XI, 266; Kütübî, *Fevâtü'l-Vefeyât*, II, 84-85; Safedî, *el-Vâfi*, XVI, 18; Ömer Ferruh, *Târîhu'l-edeb*, II, 212-215; Sezgin, *GAS* (Ar.), I, 60; Brockelmann, *GAL* (Ar.), II, 36; Şevkî Dayf, *Târîhu'l-edeb*, III, 526-540; Ali Şelak, *Merâhilü te'avvürü'n-neşri'l-'Arabî*, Beyrut 1992, II, 191-209; M. Kürd Ali, *Ümerâ'ü'l-beyân*, Kahire 1424/2003, I, 159-190; a.mlf., "Sehl b. Hârûn", *MMİAdm.*, VII (1927), s. 5-27; J. H. Kramers, "Sehl b. Hârûn", *IA*, X, 321-322; Mohsen Zakeri, "Sahl b. Hârûn b. Râhawayh", *EJ*² (İng.), VIII, 838-840; Ramazan Şeşen, "Câhiz", *DİA*, VII, 23.

MEHMET AZİMLİ

SEHL b. HUNEYF

(سهل بن حنيف)

Ebû Sa'd Sehl
b. Hunejf b. Vâhib el-Ensârî el-Evsî
(ö. 38/658-59)

Sahâbî.

Ebû Sâbit, Ebû Saîd, Ebû Ümâme, Ebû Abdullah ve daha başka künyelerle de anılır. Annesi Râfi' b. Umeyy'in kızı Hind'dir. Sehl Medinenli ilk müslümanlar arasında yer alır. Es'ad b. Zü'râre'nin kızı Habîbe ile evliliğinden oğlu Ebû Ümâme Es'ad dünyaya gelmiş, diğer eşlerinden de çocukları olmuştur.

Sehl'in, hicretin ilk yıllarında gece gizlice kavminin putlarını kırdığı ve yakması için Kubâ'ya götürüp dul bir kadına verdiği rivayet edilmektedir. Hz. Peygamber bazı emirlerini tebliğ üzere Sehl'i Mekte'ye elçi olarak göndermişti (*Müsned*, III, 487). Resûlullah'ın Hz. Ali ile Sehl arasında kardeşlik bağı kurduğu kaydedilmektedir de Resûl-i Ekrem'in Hz. Ali'yi kendin-

den başka biriyle kardeş yapmadığını ileri sürerek bunun doğru olmadığını söyleyenler de vardır. Bedir Gazvesi başta olmak üzere bütün savaşlara katılan Sehl, Uhud Gazvesi'nde İslâm ordusu bozguna uğradığında Resûlullah'ın yanından ayrılmayarak onu korumaya çalışanlar arasında yer aldı. İyi bir ok atıcısı olduğu için Hz. Peygamber, "Sehl'e ok yetiştirin, çünkü o 'Sehl'dir, kolay ve isabetli ok atar" diyerek (İbn Sa'd, III, 471; İbn Abdülber, II, 92) onu takdir etti. Resûlullah, Benî Nadîr Gazvesi'nde elde edilen ve yalnız muhacirlere ayrılan ganimetlerden çok fakir olmaları dolayısıyla ensardan Ebû Dücâne ile Sehl'e de pay verdi. Sehl, Hudeybiye Antlaşması sırasında içlerinde kendisinin de bulunduğu bazı sahâbilerin bu antlaşmaya gönülleri yatmamasına, üstelik antlaşma yapılacak kimselerin müşrik olmasına rağmen Hz. Peygamber'in barış emrine rıza gösterdiklerini söyleyerek müslümanlar arasında çıkacak bir ihtilâfı engellemeye çalıştı (Müslim, "Cihâd", 94-95).

Kays b. Sa'd ile birlikte Kâdisiye'de buldukları bir sırada önlerinden geçirilen bir cenaze için ayağa kalkmışlar, oradaki cenazelerin bunun bir yahudi olduğunu söylemesi üzerine Sehl, Resûlullah'ın da bir yahudinin cenazesi için ayağa kalktığını ve bunu yadırgayanlara, "O da bir insan değil mi?" cevabını verdiğini hatırlatarak (Bu-hârî, "Cenâ'iz", 50; Müslim, "Cenâ'iz", 81; Nesâî, "Cenâ'iz", 46) hem sünnete bağlılığını göstermiş hem de insana verdiği değeri ortaya koymuştur. Hz. Ali, Şam seferine çıkarken Sehl ile istişare etti; Basra'ya giderken yerine onu bırakarak Medine'ye vali tayin etti. Sehl'in Cemal Vak'ası'ndan sonra Basra'ya vali olarak gönderildiği zikredilmekteyse de bu tayinin kardeşi Osman'la ilgili olduğu belirtilmektedir. Ayrıca Sıffîn Savaşı'nın ardından Fars'a vali tayin edildi, ancak Farslılar'ın kabul etmemesi üzerine bu görevi gerçekleştiremedi. Sehl, Hz. Ali'ye ilk biat edenlerden biri olup Sıffîn Savaşı'na katıldı, fakat savaşmak için çok istekli görünenlere nasihatle bulunarak bu kararlarının doğru olup olmadığını yeniden gözden geçirmelerini söyledi.

Sehl, Hz. Ali ile çıktığı Şam seferinden döndükten sonra 38 (658-59) yılında Küfe'de vefat etti. Kendisini kırmızı bir Yemen kumaşıyla kefenleyen Hz. Ali cenaze namazını beş veya altı yahut daha fazla tekbirle kıldırdı, sebebini soranlara da Bedir ashabından olan birinin bu ayrıcalığı hak ettiğini söyledi. Onun cenaze namazının iki veya beş defa kılındığı, her defa-

sında dörtten fazla tekbir alındığı da nakledilmektedir. Hz. Ali'nin "şurtatü'l-hamîs" denilen güvenlik güçlerine mensup olduğu ifade edilen Sehl, Hz. Peygamber'den başka Zeyd b. Sâbit'ten hadis rivayet etmiş, kendisinden iki oğlu Ebû Ümâme Es'ad ve Abdullah ile Abdurrahman b. Ebû Leylâ gibi pek çok kimse hadis öğrenmiştir. Rivayetleri *Kütüb-i Sitt'e*'de ve diğer hadis kaynaklarında yer almaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, III, 487; İbn Hişâm, *es-Sîre*², II, 494; III, 100, 192; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 58; III, 23, 31, 471-473; V, 83, 250, 252; VI, 15, 109; VIII, 439; Ebû Cafer et-Tûsî, *er-Ricâl* (nşr. M. Sâdik Âl-i Bahrülülüm), Necef 1381/1961, s. 20, 43; İbn Abdülber, *el-İst'âb*, II, 92; İbnü'l-Esîr, *İsdü'l-ğâbe*, II, 364-365; İbn Hacer, *Tehzîbü'l-Tehzîb*, IV, 251; a.mlf., *el-İşâbe*, II, 87; Ali Han eş-Şîrâzi, *ed-Derecâtü'r-ref'a fi'tabakâti's-Şî'a* (nşr. M. Sâdik Bahrülülüm), Beyrut 1403/1983, s. 388-391; Bahrülülüm-i Tabâtabâî, *Ricâlü's-seyyid Bahri'l-ülüm: el-Fevâ'idü'r-ricâliyye* (nşr. M. Sâdik Bahrülülüm - Hüseyin Bahrülülüm), Tahrân 1363 hş., III, 31-36; Abdullah b. Muhammed Hasan el-Mâmekânî, *Tenkihu'l-makâl fi 'ilmi'r-ricâl*, Necef 1350, I, 195-200; II, 74; *A'yânü's-Şî'a*, VII, 320-322; Wensinck, *el-Mu'cem*, VIII, 114; Hüseyin Sermed Muhammedî, "Sehl b. Hunejf", *DMT*, IX, 443-444.

TEVHİD BAKAN

SEHL-i MÜMTENİ

(سهل ممتنع)

Kolay görünmekle birlikte benzerinin söylenmesi çok zor olan söz, mısra, beyit anlamında belâgat terimi.

Sözlükte "kolay" anlamına gelen sehl ile "gerçekleşmesi mümkün olmayan" mânasındaki mümteni kelimelerinden meydana gelen terkinin sözlük anlamı "elde edilmesi hemen hemen imkânsız kolaylık" demektir. Bir edebî terim olarak kolayca söylenmiş gibi görünen, ancak benzerinin söylenmesi çok güç olan özlü söz ve ifadeyi belirtir. Sehl-i mümtenin en belirgin özelliği doğallık, kısa anlatım ve anlaşılır olmasıdır. Benzerinin yapılmasındaki zorluk da doğallığı ve vecizliğiyle ilgilidir. Sehl-i mümteni "kısa, sade, tabii bir ifadeyle yoğun ve özlü anlatım" şeklinde de tanımlamak mümkündür. Ziyâ Paşa, *Harâbât'ta Süleyman Çelebi'nin Mevli'dini* sehl-i mümteni örneği diye gösterip onu överken şöyle der: "Sûrette egerçi sâde düzdür / Aşk u sühan anda müctemî'dir." Sahafılar Şeyhizâde Esad Efendi'ye göre ise bu özellikteki ifadelerde Arapça ve Farsça kelimelerin yerine Türkçe kelimeler kullanılarak dilin sade olmasına çalışılmalı, ko-